

ICONOGRAPHISK POST

NORDISK TIDSKRIFT FÖR BILDTOLKNING

NORDIC REVIEW OF ICONOGRAPHY

NR 3/4, 2025

Tidskriften utges av Avdelningen för konsthistoria och visuella studier, Lunds universitet, i samarbete med det Nordiska Ikonografiska Sällskapet och Konstvetenskap vid Åbo Akademi.

Websida: <https://journals.lub.lu.se/ico/index>

Redaktion

Lars Berggren, projektansvarig huvudredaktör (lars.berggren@abo.fi)
Annette Landen (landen.annette@kultur.lu.se; annette.landen@abo.fi)

Redaktionskommitté

Søren Kaspersen och Martin Wangsgaard Jørgensen (Danmark), Kersti Markus och Merike Kurisoo (Estland), Fred Andersson och Lars Berggren (Finland), Elisabeth Andersen och Ragnhild M. Bø (Norge), Annette Landen och Eva Lindqvist Sandgren (Sverige).

Språkgranskning (abstracts och bildtexter på engelska)

David Jones

Ombrytning och layout

Annette Landen

Anvisningar till författare, upplysningar ang. granskningsförfarande och övrig information om tidskriften, finns på websidan:
<https://journals.lub.lu.se/ico/about/submissions> (Open Access)

© *Iconographisk Post* & författarna/the authors. For further information regarding *Copyrights and Limitations of Use*, see ICO:s homepage: <https://journals.lub.lu.se/ico/about>

ISSN 2323-5586

Förord

Bästa läsare,

detta nummer av ICO ägnas helt åt det 28. Nordiska Ikonografiska Symposiet som ägde rum 25–28 augusti 2024 i Laulasmaa, Estland. Laulasmaa ligger vid kusten, fågelvägen ca 20 kilometer väster om Tallinn, i landskapet Harjumaa, som från huvudstaden sträcker sig öster- och västerut utmed Estlands nordkust och söderut en bit in i landet. Förutsättningarna var utmärkta – lokalerna och deras utrustning funktionella, belägenheten vacker och stimulerande, maten god och riklig, och på talarlistan en lång rad intressanta föredrag.

Symposiets tema var *Talande bilder och föremål* (*Talking Images and Artefacts*). En rapport om de fyra dagarnas begivenheter, författad av Annette Landen, följs av Søren Kaspersens genomgång av samtliga föredrag under rubriken ”Talande bilder og objekter – et sammendrag”. Det uttalade målet med årets tema var för arrangörerna att deltagarna skulle ”utforska bilders handlingspotential genom att fokusera på deras förmåga att kommunicera med betraktarna”. Det resulterade i att vitt skilda föremålskategorier, från helt olika perioder och geografiska kontexter, behandlades – något som ledde till lika intressanta som animerade diskussioner. Tre artiklar baserade på föredrag framförda vid symposiet publiceras i detta nummer.

Herman Bengtsson: ”Eufori och melankoli – Om kroppsspråket och den ikonografiska traditionen”. Artikeln inleds med en historisk genomgång av kroppsspråkets och gesternas betydelse i bildkonsten, med hänvisningar också till antika källor. Fokus ligger främst på hur tillstånd av sorg eller melankoli resp. glädje och uppsluppenhet gestaltas i bild. Mot denna bakgrund presenteras sedan huvudtemat, en analys av ett antal motiv på korstolarna i Lunds domkyrka, skurna i ek vid mitten av 1300-talet. Särskild uppmärksamhet ägnar Bengtsson två svårtolkade motiv, jämför dem med ikonografiska paralleller och landar i slutsatsen att det ena sannolikt handlar om Adam och Eva som sörjer Abels död,

och det andra om antingen Bathseba vid Salomos hov eller Ester och Ahasverus. Avslutningsvis behandlas den bildmässiga utvecklingen under senmedeltiden, med gestaltningar av bl.a. dödssynderna lättja (apati, melankoli) och högmod (överdriven livsglädje). Med tiden ändrades synen på melankoli, från att betraktas som syndfull till att vara ett intellektuellt, närmast eftersträfvansvärt tillstånd.

Sofia Lahti: "Talkative Head Reliquaries in the Nordic and Livonian Middle Ages". Under denna rubrik studerar Lahti hur relikvarierna på olika sätt potentiellt kunde "tala" till betraktaren och vilka medel som användes för kommunikationen. Ett relikvariums blotta existens betyder ett helgons konkreta närvaro: här finns en relik! Ytterligare information kan ges av formen, illustrationer, ornament eller texter, liksom av storlek, material, vikt m.m. Lahtis fokus ligger på relikvarier utformade som huvuden eller byster, sådana som finns eller har funnits i Danmark, Lettland och Sverige inklusive Finland. De flesta av dem är nu försvunna och kan därför beläggas endast genom skriftliga dokument (bl.a. inventarier, krönikor och mirakelsamlingar). Just denna typ av relikvarier anses ha varit särskilt "talande"; med sina ofta betonade stora ögon och mun kunde de av intensivt troende betraktas inte bara som heliga, utan som seende och hörande, *nästan* talande. De nordiska exemplen kompletteras med presentationer av huvudrelikvarier i silver och förgyllt silver från bl.a. Frankrike och Portugal; sådana konfiskerades vid reformationen i Norden, men är skriftligt omnämnda i handlingar rörande till exempel Dünamünde, Lund och Riga. De flesta huvud- och bystrelikvarierna var dock av trä och har inte bevarats – det enda återstående exemplaret (delvis förgyllt) tillhör Sigtunas Mariakyrka.

Saila Leskinen: "Addressing the Unknown: the Funeral Bier as a Medium". I sin artikel tar Leskinen upp ett inom konsthistorien och ikonografin föga uppmärksammat ämne: likbårarnas funktion, utformning, inskriptioner och ikonografi. Likbårarna har länge varit ett centralt föremål i begravningsritualer i hela Europa; Leskinen koncentrerar sig dock på förhållandena i Finland, där man använde dem från medeltiden och fram till andra världskriget. Det finns inga likbårar bevarade från före ca 1750, men de nämns ofta i kyrkornas inventarieförteckningar mellan 1600- och 1900-talen, liksom i t.ex. publikationer rörande kyrkornas inredningar. Ett antal bevarade likbårar från 1700- och 1800-talen presenteras, liksom avbildningar av sådana – tillsammans med kista och bårtäcke – på omslagen till skrifter ("funeral works") som trycktes inför begravningar. Ett närstudium visar att man i både bild och text försökte kom-

municera om och med det hinsides. Likbårarna var då konkreta förmedlare av budskap mellan de ännu levande och de hädangångna. På dem finns bl.a. inskrifter utformade som meddelanden från den döde till de sörjande i kyrkan eller begravningsprocessionen, ofta formulerade som variationer av "Memento mori". På en bår i Mynämäki (Virmo, Eg. Finland) från 1760-talet står det bl.a. (i övers. från finska) "Det var min tur idag, imorgon är det din", budskapet förstärks med en extra rad: "Kom alltid ihåg det."

Numret avslutas med Lars Berggrens recension av Kristina Ekero Erikssons och Bo Erikssons *Nordsjöimperiet. Vikingarnas välde*, utgiven på Bonniers, Stockholm 2025.

Nästa Nordiska Ikonografiska Symposium, det 29:e i ordningen, äger rum 20–23 augusti 2026 på Wiks slott, sydväst om Uppsala. Temat denna gång är "I ditt anletes svett" med fokus på bilder som skildrar människans fysiska arbete.

Från Lundahorisonten kan meddelas att arbetet med domkyrkans jubileumsvolymer fortgår, att seminarierna inom "Academia Lundensis Medii Aevi" (ALMA) lockar såväl föreläsare som deltagare från de övriga nordiska länderna, och att frågor som rör ikonografi inte sällan diskuteras vid ämnet *Cognitive semiotics'* internationella (zoomade) seminarier.

God jul och gott nytt år!

önskar

Redaktionen

Martebo kyrka, Gotland. Nordportalens västra kapitälband. Foto Lars Berggren.